

Navodila Franca Karla plemenitega Hohenwarta upravitelju posestva Ravne pri Pivki

30.6.2026 - | gov.si

Franc Karel plemeniti Hohenwart (1691–1772) se je rodil na graščini Kolovec pri Kamniku, po poroki z Marijo Ano Šarloto baronico De Leo je v dvajsetih letih 18. stoletja pridobil posestvo Ravne, ki je v lasti Hohenwartov potem ostalo do leta 1906. Ker je bil zelo dejaven pri upravljanju deželnih zadev, je gospodarjenje s posestvom prepuščal svojim upraviteljem, ki jim je dal podrobna navodila.

Posestvo Ravne (*Raunach*) pri Pivki, ki leži 20 km južno od Postojne v Košanski dolini, se prvič omenja leta 1313. Prvi lastnik naj bi bil Francišek plemeniti (pl). Raunach, ki je posestvo, imenovano tudi »*raj na Krasu*«, dobil kot nagrado od oglejskega patriarha. Znana pripadnika rodbine sredi 15. stoletja, brata Martin I. in Jakob II. Raunach, sta bila nosilca visokih uradov na Krasu in v Istri, služila sta cesarju Frideriku III. ter ga spremljala na kronanje v Aachen oziroma Rim. Med najbolj znanimi lastniki graščine je bil vitez Bernardin Raunach (okrog 1450 – okrog 1531), glavar v Postojni in dvorni svétnik cesarja Maksimiljana I. Bil je pobudnik gradnje Šilentaborja, ene največjih protiturških utrdb na Slovenskem, ter vojskovodja v vojni proti Benečanom v letih 1508–1516. Na turnirjih se je Bernardin kar petnajstkrat pomeril s slavnim vitezom Gašperjem Lambergom, največkrat z neodločenim izidom, uspel pa ga je tudi vreči s konja.

Leta 1617 je posestvo Ravne s kupoprodajno pogodbo prešlo v last tržaške patricijske rodbine De Leo; njen plemeniti izvor naj bi segal v Rim in se je ukvarjala s trgovino s soljo. Posestvo Ravne je bilo leta 1644 po smrti Jeremije De Lea razdeljeno med njegovih pet sinov, ki jih je cesar Leopold I. leta 1661 povišal v barone s predikatom »*Freiherr von und zu Lewenberg und Schlifeneckh, Herr zu Raunach und Neudorf*«. Eden od bratov, Janez Krstnik baron De Leo (1629–1694), je od dveh sorojencev odkupil njuna deleža ter postal lastnik treh petin posestva; to je zapustil nečaku Francu Sigmundu (1654–1712), ki je pridobil še eno petino posestva. Leta 1712 je štiri petine posestva Ravne podedovala njegova najstarejša hči Marija Ana Šarlota (1696–1781). Preostala petina je v 18. stoletju s poroko prešla v last rodbine baronov Kottulinsky.

Franc Karel pl. Hohenwart (1691–1772) se je rodil na graščini Kolovec (*Gerlachstein*) pri Kamniku Juriju Sigmundu in Viktoriji Sidoniji rojeni baronici Mordaxt pl. Portendorf. Pripadal je stari plemeniti rodbini Hohenwart, ki naj bi izvirala iz Bavarske in naj bi za prednike imela tudi grofe Andeške. Ena od vej Hohenwartov je na področje Štajerske, Koroške in Kranjske prišla v 12. stoletju. Janez pl. Hohenwart je bil v prvi polovici 15. stoletja stoletju glavar grofije v Marki in Metliki ter imetnik graščine Krupa. Njegov sin Erhard je sredi 15. stoletja pridobil grad Kolovec, ki je postal matično posestvo kolovške veje rodbine do leta 1855. Erhardov sin Štefan je leta 1479 ob delitvi dediščine prejel Kolovec in Rabensberg na Štajerskem. Sledili so mu sin Ludvik (†1535), vnuk Abel († po 1568, pravnuk Kozma (†1629) ter njegov sin Janez Jurij (†1665). V drugi polovici 17. stoletja so z delitvijo premoženja rodbine nastale veje imenovane po graščinah Kolovec, Perovo in Špitalič.

Franc Karel je med letoma 1703 in 1713 obiskoval jezuitsko gimnazijo v Ljubljani, dokončal višje študije in na univerzi v Salzburgu poslušal pravo. Po stricu Francu Erazmu je leta 1714 podedoval posestvo Špitalič (*Neuthal*) v Tuhinjski dolini. Leto zatem je odšel na popotovanje po Nemčiji, šel je vse do Londona, nato je pot nadaljeval po Avstrijski Nizozemski (Belgiji), Franciji in Italiji. Po vrnitvi domov je bil leta 1718 sprejet med prisednike ograjnega sodišča na Kranjskem. Leta 1719 se je

poročil z Marijo Ano Šarloto baronico De Leo pl. Lewenberg. Leta 1721 je mlajšemu bratu prodal Špitalič, Marija Ana Šarlota pa je svojemu soprogu izročila posestvo Ravne. Njun naslednik je bil sin Jurij Jakob, ostali štirje sinovi so postali duhovniki jezuitskega reda. Sin Sigismund Anton (1730–1820) je bil na toskanskem dvoru v Firencah vzgojitelj bodočega avstrijskega cesarja Franca I., nato leta 1791 imenovan za škofa v Trstu, leta 1794 za škofa v St. Pöltnu, v letih 1803–1820 pa bil na položaju dunajskega nadškofa.

Franc Karel pl. Hohenwart je leta 1727 pridobil posestvo Kolovec ter je v letih 1740–1747 služboval kot glavar na Reki. Zatem je postal svétnik pri reprezentanci in komori dežele Kranjske in član komisije za cerkvene in dobrodelne zadeve. Leta 1743 je začel s obsežno prezidavo graščine Ravne v reprezentančni dvorec v poznobaročnem stilu. Po zaključku del je leta 1755 skupaj s soprogo sinu Juriju Jakobu podaril dvorec in posestvo Ravne. Takrat je denimo štiri petine posestva Ravne plačevalo kontribucijo v višini 368 goldinarjev, Kolovec pa 115 goldinarjev. Leta 1767 je cesarica Marija Terezija Franca Karla povzdignila v dedni grofovski stan s predikatom »*Graf von und zu Hohenwart, Herr zu Gerlachstein, Rabensberg und Raunach*«.

Po smrti Franca Karla leta 1772 je po njem dedoval sin in deželni svétnik Jurij Jakob grof Hohenwart (1724–1808), ki je nato odkupil še preostalo petino posestva Ravne in postal edini lastnik. Nasledil ga je sin Franc Jožef Hanibal grof Hohenwart (1771–1844). Ta se je v zgodovino zapisal kot znamenit naravoslovec, pisec enega prvih vodnikov po Postojnski jami, knjige o izsuševanju Ljubljanskega barja ter dejanski ustanovitelj Kranjskega deželnega muzeja, iz katerega so izšle institucije, kot so Narodni muzej Slovenije, Slovenski etnografski muzej, Prirodoslovni muzej Slovenije in Arhiv Republike Slovenije. Po njem je Ravne podedoval njegov nečak Karl Sigmund grof Hohenwart (1824–1899), politik in leta 1871 avstrijski ministrski predsednik, posestvo pa je ostalo v lasti rodbine do leta 1906.

Posestvo Ravne je imelo podložnike v šestih vaseh na Pivškem in v 16 vaseh na južni strani Brkinov v Čičariji. Ko je Franc Karel od soproge leta 1721 prevzel gospodarjenje nad posestvom, je napisal tudi navodila, po katerih se je moral ravnati upravitelj. Zaradi funkcij, ki jih je Franc Karel opravljal, pomanjkanja časa, kot tudi oddaljenosti od Ljubljane oz. Reke (pot s kočijo je v eno smer trajala okoli 8 ur), je upravitelj opravljal dnevne posle v imenu zemljiškega gospoda. Navodila so postala vzorec tudi za vse naslednje upravitelje na posestvu in so se spreminjala le delno. V času gospodovanja Franca Karla so se zvrstili številni upravitelji: Andrej Opeka (1724–1725), Janez Jurij Repič (1725–1729), Janez Jurij Fada (1729–1732), Janez Jurij Lenc (1732–1743), Janez Krstnik Švarc (1743–1754, 1755–1782) in Franc Anton Štajer (1754–1755).

Predstavljeni dokument prikazuje odnose med lastnikom in upraviteljem zemljiškega gospodarstva v fevdalnem sistemu ter obveznosti upravitelja v zvezi s upravljanjem in gospodarjenjem na posestvu. Upravitelj je moral obljubiti zvestobo, poslušnost in prizadevnost pri upravljanju posesti. Moral je prebivati v graščini Ravne, za njo skrbeti, prav tako za gospodarska poslopja in okolico ter zaklepati vrata, preprečevati škodo in paziti na požarno varnost ter vzdrževati dobre odnose s sosedi. Zavezan je bil ščititi podložnike pred krivicami drugih gospodov, natančno je moral voditi evidence o prihodkih, izdatkih in obveznostih podložnikov, skrbeti za redna plačila in ta izročiti lastniku. Moral je nepristransko voditi tako civilne kot lažje kazenske sodne postopke ter jih ustrezno zabeležiti. Preprečevati je moral nezakonito sečnjo lesa in pašo tuje živine na posestvu. Lov in ribolov sta bila pridržana lastniku, zato je moral kaznovati kršitelje. Nadalje je bil dolžan skrbeti za vzdrževanje in obdelavo polj, travnikov in vinogradov, žetev, trgatev, shranjevanje in prodajo pridelkov. Pri tlaki mu je bilo naročeno, naj bo pravičen in naj nikogar neupravičeno ne obremenjuje ali oprošča, sicer pa so podložniki izostanek od tlake lahko nadomestili tudi v denarju ali v naravi. Preprečevati je moral drobljenje podložnih kmetij ob smrti posestnika in jih zaradi gospodarskih koristi obdržati v čim večjih celotah. Upravitelj se je zavezal delati v korist zemljiškega gospoda in izpolnjevati njegova navodila, za kar je po prisegi odgovarjal pred gospodom in tudi pred Bogom.

Viri in literatura:

- SI AS 730, Graščina Dol, fasc. 185, Raigersfeld XII., Beležke o raznih plemiških družinah.
- SI AS 745, Graščina Kolovec, fasc. 5, Proces za fidejkomisno premoženje po Janezu Krstniku baronu pl. De Leo.
- SI AS 818, Rodbina Oblak Wolkensperg, fasc. 5. Dominicalia 4. Gospostvo Ponoviče. 3/a. Instrukcija za upravitelja gospostva Ravne, 1723.
- Beiträge zur Geschichte des adelichen Gräflichen Hauses von Hohenwart. *Ilyrisches Blatt*, 12.1.1843, 19.1.1843, 26.1.1843, 2.2.1843, 9. 2. 1843, 16. 2. 1843.
- Die Grafen Hohenwart und das Land Krain. *Neuigkeits Welt Blatt*, 23. 4. 1891.
- Golec, Boris: Člani Dizmove bratovščine v polstoletju 1719–1771 – dejanski in potencialni naročniki umetnostnih del. *Acta Historiae Artis Slovenica*, let. 27, 2022, št. 1, str. 167–279.
- Kolenc, Drago: *Grajska gospoda iz raja na Krasu: pivški graščini Ravne in Šilentabor*. Pivka: Občina, 2019.
- Sapač, Igor: *Grajske stavbe v osrednji Sloveniji. 3, Notranjska. Knjiga 3, Porečje Reke z Brkini*. Ljubljana: Viharnik, 2007.
- Smole, Majda: *Graščine na nekdanjem Kranjskem*. Ljubljana: Državna založba Slovenije, 1982.
- Weiss, Janez: *Grad Krupa od nastanka do 18. stoletja: posest Tuševdolskih, Hohenwartov in Purgstallov: 14–18. stoletje*. Semič: Kulturni center, 2025.

Dokument

• Navodila Franca Karla plemenitega Hohenwarta

Navodila Franca Karla plemenitega Hohenwarta upravitelju posestva Ravne pri Pivki

Ravne, 24. april 1723

Original, 16 strani

Signatura: *SI AS 818, Rodbina Oblak Wolkensperg, fasc. 5, Dominicalia 4, Gospostvo Ponoviče, 3/a, Instrukcija za upravitelja gospostva Ravne*

Transkripcija besedila

• Transkripcija navodila upravitelju posestva

Dokumentacije

- 1723 (04) 24. April - Instruction Raunach (SI AS 818) (pdf, 214 KB)

<https://www.gov.si/novice/2026-07-01-navodila-franca-karla-plemenitega-hohenwarta-upravitelju-postva-ravne-pri-pivki>